

PROBLEMATIKA ODUZIMANJA IMOVINSKE KORISTI

Ovim člankom autor nastoji prikazati, kako kroz strana zakonodavstva, tako i razvoj domaćeg zakonodavstva u razradi davnašnje teze o nedopustivosti bogaćenja izvršenjem kaznenog djela. Problem prepoznavanja takove protupravno stečene imovinske koristi multiplicira se globalnim industrijskim razvojem te svjetskim trendom brisanja granica. U tome kontekstu autor ovoga članka ističe i problem organiziranog kriminaliteta te Republiku Hrvatsku kao potpisnicu Konvencije o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom koja predstavlja jedan od instrumenata u borbi protiv organiziranog kriminaliteta.

Problem oduzimanja imovinske koristi vezan je uz temeljne principe kaznenog zakonodavstva da nitko ne može zadržati korist koju je protupravno pribavio tj. koju je pribavio počinjenjem kaznenog djela.

Ovo temeljno načelo poznato je u svim državama i imanentno je samom pojmu nedopustivosti sticanja bilo kakove imovine izvršenjima kaznenog djela. Pojedine države kroz svoj razvoj na različit način tretirale su problematiku oduzimanja imovinske koristi pribavljene kaznenim djelom pa je tako u nekim od zemalja taj institut provoden kroz mjeru oduzimanja predmeta koja mjera se u nekim zakonodavstvima smatra kaznom¹, a u nekim drugim posebnom sudskom mjerom². Pojedina zakonodavstva problematiku oduzimanja imovinske koristi tretiraju na način da joj daju karakter mjere sigurnosti ili neke posebne mjere³. Također kroz razvoj ovoga instituta i kroz komparativni pregled razvoja tog instituta u raznim državama neke od država institut oduzimanja imovinske koristi pribavljene kaznenim djelom tretirale su kao posebne zakonske posljedica kaznenog djela⁴ ili pak kao sporednu kaznu⁵.

Međutim, uvijek i svagdje polazilo se od temeljenog načela da nitko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu kaznenim djelom.

U razvoju kaznenog zakonodavstva koje se primjenjivalo na teritoriju Republike Hrvatske oduzimanje imovinske koristi uvedeno je kao kaznena sankcija novelom KZ-a iz 1959 godine i ono je tada dobilo status sigurnosne mjere. Do tog vremena, kako je ranije navedeno, poštovano je načelo da nitko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu

---

¹ KZ Čehoslovačke i KZ Njemačke Demokratske Republike (Komentar Krivičnog zakona SFRJ, Savremena administracija, 1986. godine)

² KZ Mađarske, (Komentar Krivičnog zakona SFRJ, Savremena administracija, 1986. godine)

³ KZ Savezne Republike Njemačke i KZ Švicarske (Komentar Krivičnog zakona SFRJ, Savremena administracija, 1986. godine)

⁴ KZ Švedske i KZ Danske (Komentar Krivičnog zakona SFRJ, Savremena administracija, 1986. godine)

⁵ KZ Austrije (Komentar Krivičnog zakona SFRJ, Savremena administracija, 1986. godine)

kaznenim djelom ali se to načelo provodilo na osnovi posebnih propisa kod pojedinih kaznenih djela ili pak kroz izricanje sigurnosne mjere oduzimanja predmeta koja je uz ostalo obuhvaćala i oduzimanje predmeta koji su dobiveni kao nagrada za počinjenje kaznenog djela.

Razvoj kriminaliteta i sve suptilniji oblici počinjenja kaznenih djela doveli su do toga da na ovaj način nije bilo moguće oduzeti svaku imovinsku korist pribavljenu kaznenim djelom. Stoga je razvojem našeg kaznenog zakonodavstva institut oduzimanja imovinske koristi izuzet iz djela kojim se reguliraju sigurnosne mjere, te taj institut nije više tretiran kao sankcija. Tom novom postavkom uspostavljen je neposredni i specifični zakonski osnov za oduzimanje imovinske koristi u vezi s počinjenjem kaznenog djela te se nastoji uspostaviti prvobitno pravno stanje a sama mjera oduzimanja imovinske koristi pribavljene kaznenim djelom u odnosu na njenu pravnu prirodu postala je posebna pravna posljedica počinjenog kaznenog djela.

Kako je ranije rečeno smisao ove mjere je ne dopustiti da počinitelj kaznenog djela ili bilo koji drugi sudionik u kaznenom djelu poluči korist onim što je stekao kroz počinjenje tog kaznenog djela. Zakonska rješenja koja su dana za oduzimanje imovinske koristi su kategorična. To samo po sebi znači obvezatnu primjenu ove mjere te se sudu ne daje na dispoziciju da procjenjuje da li će tu mjeru izreći ili ne. Za izricanje ove mjere nije potrebna niti posebna inicijativa stranaka. Sud je naprosto dužan po službenoj dužnosti utvrditi da li je nekim kriminalnim ponašanjem došlo do postizanja protupravne imovinske koristi te ukoliko utvrdi da je, dužan je takovu korist oduzeti i to istom odlukom kojom utvrđuje i postojanje kaznenog djela.

Sud je dužan uvijek utvrditi da li je kaznenim djelom ostvarena materijalna korist za bilo kojeg od sudionika počinjenja kaznenog djela, te prema njemu i izreći oduzimanje imovinske koristi.

Za izricanje ove mjere nije odlučno koliko ona iznosi niti u čemu se ona sastoji. Također, nije odlučno za izricanje ove mjere da li je počinjenjem kaznenog djela netko neposredno oštećen ili nije, odnosno da li su osobe koje bi bile oštećene neodređene ili nepoznate, te i bez obzira na to da li je od nekog oštećena osoba ostvarila namirenje štete prouzročene joj počinjenjem kaznenog djela. Za izricanje mjere oduzimanja imovinske koristi pribavljene kaznenim djelom nije odlučno što je počinitelj kaznenog djela sa takovom korišću napravio a jednako tako nije odlučno da li počinitelj toga djela ima neku imovinu ili prihod iz čega bi se ova mjera mogla lakše izvršiti.

Naravno, samo izricanje mjere oduzimanja imovinske koristi pribavljene kaznenim djelom ima neke svoje granice koje su određene zaštitom prioriteta interesa oštećenika.

Tako imovinske koristi neće biti ukoliko je oštećenik postavio imovinskopravni zahtjev i on mu je u cijelosti dosuđen. Međutim, ukoliko imovinska korist premašuje odštetni zahtjev, naravno da postoji obaveza suda za izricanje mjere oduzimanja imovinske koristi u iznosu koji premašuje takav zahtjev oštećenika.

Kada je sudskom odlukom oduzeta imovinska korist ostvarena kaznenim djelom sam oštećenik ima pravo tražiti namirenje te provođenje svoje odluke u pogledu imovinskopravnog zahtjeva koji je ostvario bilo u kaznenom postupku bilo u posebnoj parnici i to u roku od 3 mjeseca nakon donošenja odluke o njegovom pravu.

Osnova za oduzimanje takove imovinske koristi je činjenica da je takova korist pribavljena počinjenjem kaznenog djela. Takovo pribavljanje imovinske koristi može se sastojati bilo u uvećanju imovine ili sprečavanjem smanjenja imovine ili u otklanjanju prepreka za ostvarenje imovinske koristi. Jedini uvjeti za primjenu ovoga instituta je okolnost da je takova imovinska korist direktno povezana sa samim počinjenjem kaznenog djela.

Samo ostvarenje koristi može postojati bilo u okviru samog bića kaznenog djela, bilo izvan njegovog bića. Bitno je da je imovinska korist povezana sa kriminalnim ponašanjem osobe. Nije međutim dostatno da protupravan bude samo način pribavljanja takove imovinske koristi (npr. samovlasna naplata od dužnika), već je važno je da je tako pribavljena imovinska korist protupravna .

Pred sudove često se postavlja pitanje utvrđivanja točne visine tako pribavljene imovinske koristi počinjenjem kaznenog djela. Pri procjeni visine imovinske koristi i njenom točnom utvrđivanju valja imati u vidu da počinitelju djela treba priznati i stanovite troškove i izdatke koje je imao. Međutim, u tu kategoriju ne spadaju svi troškovi i izdaci a osobito ako se radi o troškovima koji su na neki način inkorporirani u samo ostvarenje radnje počinjenja upravo tog kaznenog djela. Naročito počinitelju kaznenog djela sud ne smije honorirati materijalni ekvivalent za njegov osobni trud u vezi počinjenja kaznenog djela već doista samo realne troškove koje je imao.

Takovo oduzimanje imovinske koristi provodi se sudskom odlukom kojom je utvrđeno da je kazneno djelo počinjeno i upravo to je onaj povezujući faktor ove radnje sa kaznenim zakonodavstvom jer bi u protivnom ovakvo oduzimanje bilo provođeno po civilnopravnim odredbama. Međutim, veza sa civilnopravnim odredbama ipak postoji. Tako valja napomenuti da kazneno zakonodavstvo ne predviđa zastaru provođenja ovako izrečene mjere već se u odnosu na ovakvu zastaru provođenja primjenjuju opće odredbe imovinskog prava o zastari potraživanja utvrđenih sudskim odlukama.

Kako je ranije navedeno sud je dužan utvrditi točno i određeno iznos pribavljene imovinske koristi počinjenjem kaznenog djela. Takovo utvrđenje može smetati brzom i ekonomičnom okončanju kaznenog postupka te utvrđenje takove imovinske koristi može biti skopčano s nerazmjernim teškoćama. Kada prema tome provođenje ove mjere nije moguće izvršiti direktnim oduzimanjem imovinske koristi koja bi se sastojala u novcu ili kako to zakon navodi vrijednosnim papirima, ili stvarima bilo u cijelosti ili djelomično, u tim situacijama sud počinitelja kaznenog djela obavezuje na isplatu odgovarajuće protuvrijednosti u novčanom iznosu. Takova odgovarajuća protuvrijednost u stvari predstavlja utvrđivanje visine protupravne imovinske koristi koja se odmjerava po slobodnoj ocjeni suda. Međutim, u tom kao i u svim drugim situacijama ne smije se zanemariti činjenica da ova mjera ni u kojem slučaju ne smije se pretvoriti u imovinsku kaznu prema počinitelju kaznenog djela.

Činjenica što bi imovinska korist bila prenesena na neku treću osobu ne isključuje obvezu suda da takovu imovinsku korist utvrdi te pod određenim uvjetima izrekne mjeru oduzimanja te imovinske koristi i prema trećim osobama. Za izricanje takove mjere prema trećim osobama na koje je imovinska korist prenesena potrebno je da te osobe imaju svijest o tome da se radi o protupravnoj imovinskoj koristi odnosno, da su mogle imati tu svijest i bile dužne ju imati. Zakon ove okolnosti razrađuje riječima da će imovinska korist koja bi po bilo kojem pravnom osnovu bila kod trećih osoba biti oduzeta “ako ona prema okolnostima pod kojima je ostvarila određene vrijednosti znala ili je mogla i bila dužna znati da su te vrijednosti ostvarene kaznenim djelom.”

Upravo ovakva mogućnost oduzimanja imovinske koristi i u odnosu na treće osobe postaje naročito interesantna u sklopu uočavanja sve razvijenijih oblika kriminaliteta koji dobiva oznake organiziranog kriminaliteta.

Postavlja se pitanje odrednice što je to organizirani kriminalitet?

I na ovo pitanje daju se različiti odgovori. Dok jedni polaze od kazuistike pa organizirani kriminalitet definiraju kao “kriminalno udruženje koje se bavi zloporabom

droga⁶ ili ga vezuju za kaznena ponašanja pranje novca, zloraba opojnih droga⁷ ili pak kao u Italiji kriminalna udruženja tipa mafije, drugi opet definiciju organiziranog kriminaliteta nastoje osloboditi kazuistike i time joj dati širi značaj.

Tako Interpolova definicija pri određivanju pojma organiziranog kriminaliteta govori o tome da se radi o strukturiranoj grupi koja kroz nezakonite aktivnosti i to osobito korupciju i nasilje nastoji ostvariti zaradu.

Odrednica organiziranog kriminaliteta njemačke policije još je šira. Oni govore o grupi ljudi koji svjesno i namjerno su odlučili surađivati u nezakonitim aktivnostima kroz određeno vremensko razdoblje i to uz međusobnu podjelu zadataka, a sve uz korištenje suvremenih infrastrukturnih sistema, dok im je zajednički cilj stjecanje znatne imovinske koristi i to u najkraćem vremenu.

Zemlje u tranziciji, među koje spada i Hrvatska osobito su interesantne međunarodnim strukturama organiziranog kriminaliteta, te se u ovim zemljama ovaj problem osobito potencira.

Oblici kriminalnog ponašanja i nastojanja da se počinjenjem kaznenih djela stiče protupravna imovinska korist postaju sve složeniji te sve složeniji postaju i oblici prikrivanja takove protupravno stečene imovinske koristi kada se ona radi prikrivanja prenosi na treće osobe. Upravo u tome kontekstu treba promatrati i problematiku sve razvijenijih oblika organiziranog kriminaliteta koji se pojavljuje.

Pri tom sve češće su situacije da takav prijenos na treće osobe vrši se prijenosom na pravne osobe, pa i prijenosom imovinske koristi preko državnih granica. Takovim postupanjem počinitelji kaznenih djela često nastoje kroz pozitivno-pravno regulirane aktivnosti sredstva pribavljena počinjenjem kaznenog djela uložiti u zakonite poslove i na taj način iz tih zakonitih poslova polučiti dobit koja bi se doimala kao zakonito stečena dobit, premda svoje ishodište ima u imovini pribavljenoj počinjenjem kaznenog djela.

Razvoj multinacionalnih kompanija koje svoju aktivnost ostvaruju na teritoriju raznih država te sve šira međusobna povezanost u međunarodnim razmjerima, kao i sve manja ograničenja vezana uz graničnu crtu pojedine države, ovaj problem se intenzivira te je zajednica, poštujući uvodno rečeno temeljno načelo o nedopustivosti pribavljanja imovinske koristi počinjenjem kaznenih djela, a istovremeno svjesna ograničenja teritorijalne nadležnosti svake od država, kroz zaključenje međunarodnih ugovora nastojala pronaći odgovor za sprečavanje pribavljanja takove protupravne imovinske koristi koja prelazi okvire dosega nacionalnih zakonodavstava.

Države članice Vijeća Europe 8. studenog 1990 godine u Strassbourgu utvrdile su tekst Konvencije o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom.

Već samom preambulom Konvencije otvorena mogućnost pristupanja istoj i drugim državama koje nisu članice Vijeća Europe, a sve s ciljem što šire primjene Konvencije.

Njen ratio je u potrebi vođenja zajedničke kaznene politike, te činjenici da teška kaznena djela sve više postaju međunarodni problem što zahtijeva suvremenu i učinkovitu metodu na međunarodnoj razini, a jedna od ovih metoda na međunarodnoj razini je i lišavanje prihoda počinjenjem kaznenog djela.

---

⁶ Francuska, "Association de malfaiteurs"

⁷ SAD, "Racketeer Influenced & Corrupt Organization Act" tzv. RICO

Samim tekstom Konvencije određen je pojam nezakonitog prihoda. Kaže se da je to imovinska korist pribavljena kaznenim djelom a koja se može sastojati od bilo koje vrste imovine. Sam pojam imovine može se sastojati bilo u stvarima ili u pravima. U odnosu na stvari to može biti bilo u pokretnoj ili nepokretnoj imovini, a što se tiče prava može se raditi bilo o pravnim aktima ili o dokumentima kojima se dokazuje naslov ili pravo na takovu imovinu.

Slijedeći uvodno istaknutu različitu pravnu praksu u raznim državama, Konvencija pod pojmom oduzimanja označava “kaznu ili mjeru određenu od strane suda nakon provođenja sudbenog postupka za jedno ili više kaznenih djela”, no u svakom slučaju to mora za posljedicu imati konačno lišavanje imovine pribavljene počinjenjem takovog kaznenog djela te takovo oduzimanje može biti izrečeno samo vezano uz utvrđenje da je kazneno djelo počinjeno.

Države potpisnice ove Konvencije, a među kojima je i Hrvatska, koja je 29 rujna 1997 g. donijela Zakon o potvrđivanju Konvencije o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom obavezale su se uskladiti svoje zakonodavstvo i donijeti druge potrebne mjere da bi se omogućila identifikacija i ulaženje u trag takovoj protupravno stečenoj imovini.

Također, zakonska rješenja država potpisnica moraju sprečavati svaki oblik trgovanja, prenošenja ili raspolaganja takovom imovinom.

Uz opće postulate pravne regulative Republike Hrvatske, u Republici Hrvatskoj 26. lipnja 1997 godine usvojen je Zakon o sprečavanju pranja novca kojim su precizno razrađene radnje za sprečavanje prikrivanja izvora protupravno stečenog novca te korištenja protupravno stečenog novca a radi obavljanja dopuštene djelatnosti ili stjecanja imovine na zakonit način.

Te radnje zakonodavac predviđa kako pri ulaganju tako i pri preuzimanju, zamjeni, rasparčavanju novca te pri sklapanju pravnih poslova kojima se stječe imovina, kao i u ostalim oblicima raspolaganja novcem ili drugom imovinom tj. transakcijama koje mogu poslužiti za pranje novcem.

Sama Konvencija u čl. 6 nalaže obvezu članicama potpisnicima Konvencije da u nomenklaturu svog kaznenog zakonodavstva uvedu kaznena djela kojima se sankcionira ponašanje osoba a koje za cilj ima prikrivanje ili maskiranje nezakonitog porijekla imovine, prirode, mjesta raspolaganja ili premještanja takove nezakonito stečene imovine te samo stjecanje, posjedovanje ili uporabu imovine za koju se zna da u vrijeme primanja predstavlja nezakoniti prihod.

S ciljem što učinkovitije provedbe ove Konvencije potpisnice same Konvencije obavezale su se na međusobnu suradnju kako u provođenju istražnih tako i sudbenih postupaka koji su usmjereni na oduzimanje sredstava i nezakonitog prihoda.

Tako sam tekst Konvencije predviđa postupke pri poduzimanju privremenih mjera te samom oduzimanju takove nezakonito stečene imovine a taksativno nabroja situacije kada stranke mogu odbiti suradnju na provođenju Konvencije.

Sam postupak za izdavanje naloga za oduzimanje te njeno počinjenje provodit će se kako to je izričito predviđeno sukladno zakonodavstvu države kojoj je takav zahtjev upućen.

Nastojanja da se problem takovog prihoda stečenog kaznenim djelom riješi na globalan način ogleđa se i u rješenju koje nudi Konvencija za sudbinu tako oduzete imovine. Tako Konvencija predviđa da svaka imovina koja je oduzeta daje se u raspolaganje državi kojoj je zahtjev bio upućen a samo raspolaganje provodi se u skladu sa internim zakonodavstvom same države koja je po zahtjevu provela oduzimanje imovine. Odstupanje od ovog načela moguće je ali samo po drugačijem sporazumu stranaka.

Pristupanjem Republike Hrvatske ovoj Konvenciji te donošenjem Zakona o sprečavanju pranja novca kao i zakonskim rješenjima kako u pogledu pojedinih kaznenih djela, tako i u pogledu mjere oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom kako je to označeno čl. 82 KZ-a Republika Hrvatska uključila se u krug država koje svojim zakonodavstvom poduzimaju potrebne korake na sprečavanju sticanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom. Takovim normativnim rješenjima uz realno, kada je imovinska korist ostvarena kaznenim djelom, oduzimanje takove imovinske koristi postiže se i preventivno značenje. Svaki delinkvent koji bi eventualno polazeći od činjenice da bi imovinsku korist ostvarenu kaznenim djelom mogao legalizirati u Republici Hrvatskoj, saznaje da to neće moći učiniti niti uživati takovu korist nezakonito stečenu počinjenjem kaznenog djela.

Pri razmatranju problematike oduzimanja imovinske koristi u kontekstu organiziranog kriminala, valja imati u vidu da sam pojam organiziranog kriminala nije usko terminološki određen pozitivno pravnim propisima. Ova činjenica se ogleda i u najrazličitijim načinima definiranja organiziranog kriminaliteta kako je to ranije rečeno.

Upravo problematika oduzimanja imovinske koristi može biti jedan od putokaza u otkrivanju, poimanju i razumijevanju pojma i pojave organiziranog kriminala kada kriminalna aktivnost jedinke biva uključena u kriminalnu aktivnost šire skupine s zadaćom postizanja jednog cilja. U nastojanju da cilj bude postignut pojedine radnje mogu biti i legalne, no i pri tome treba imati u vidu da su one u nizu radnji, a koje u svojoj cjelini imaju za cilj nezakonito sticanje imovine izvršenjem kaznenih djela.

Upravo na tragu ovakvog poimanja pojma organiziranog kriminaliteta je i definicija toga pojma kako ju daje Njemačka policija, a što je ranije naznačeno.

Naime, u slučaju utvrđivanja individualne odgovornosti počinitelja kaznenog djela sud mora sagledavati cjelinu postupanja s ciljem prikrivanja protupravne imovinske koristi i upravo kroz to sagledavanje moguće je uočiti pojam i pojavu organiziranog kriminaliteta. Samo uočavanje nije samo sebi svrha, već između ostaloga zasigurno ima odraza i na ocjenu stupnja opasnosti ponašanja pojedinca kod kojega je utvrđeno počinjenje kaznenog djela u sklopu djelatnosti organiziranog kriminaliteta, a što bi moralo imati svoj odraz u odluci o kazni.

S U M M A R Y

With global development of Society, problem of organized crime grows bigger and bigger. This can be especially seen through sophisticated forms of illegally obtained gains. There is no dispute that all modern legislation are trying to prevent such illegal obtained gains. Republic of Croatia has also provided legal instruments that can disable or deduct illegally obtained gains. Regarding criminal procedure, proper recognition of such illegally obtained gains is a guidepost to detection and recognition of organized crime. With duly recognition of individual behavior in context of organized crime, proper reaction of Society for such phenomenon is enabled. In Criminal legislation, such reaction should be seen through appropriate conviction for such expanded threat to society.

L I T E R A T U R A

1. NOVO HRVATSKO KAZNENO PRAVO, Organizator, 1997. g., prof. dr. sc. Željko Horvatić
2. KRIVIČNO PRAVO, OPĆI DIO, Informator, 1995. g., prof. dr. sc. Franjo Bačić
3. KOMENTAR KZ SFRJ, Savremena administracija, 1986. god, grupa autora
4. REVUE INTERNATIONALE DE DROIT PENALE, VOL/1997

ZAKLJUČAK/SAŽETAK

Tekst pisan u italic-u...